

हिन्दुस्तानी एकेडेमी, पुस्तकालय
इलाहाबाद

वर्ग संख्या.....

पुस्तक संख्या.....

क्रम संख्या..... ६५२

Date of Receipt

۷۸۶
رباعیات

ابو سعید الوالد الخیر

مستشرق

کے ایم میٹر اسکول ٹریم - اے ایم آر - اے ایس (لندن)

پروفیسر السنہ شرقیہ دیال سنگھ کالج لاہور

بنیائش

شیخ مبارک علی تاج کتب اندرون لوہاری دروازہ لاہور

۱۹۲۶ء

مطبع ناگہ گراچی کراچی لاہور میں چھپی

قیمت فی جلد (عبر)

مبلغ سوم

مطبوعات دوکان شیخ مبارک علی جبر کتب لاہور

فریادِ اُمت از ڈاکٹر اقبال قیمت ۳۰	ترجمہ البوا الفضل و فتراول از مولانا
نالہ یتیم ۲۰	وجاہت حسین صاحب عندیشہ الی راہ پوری
عرضِ سیفی ۴۰	قصائد قافی روین الی و مشمولہ امتحان منشی
رباعیات ابو سعید ابو الخیر	تاریخ جہانگیر کاوری مشمولہ امتحان منشی
مشمولہ امتحان منشی فاضل ایم اے عمر	سہ تشریح لکھنوی نظوری کی شریعت مشہور
انتخاب مخزن حصہ اول رسالہ مخزن	ضرور ملاحظہ فرمادیں - - - ۵۰
کی پہلی نو جلدوں کا انتخاب - عمر	مخزن سرانظامی مشمولہ امتحان منشی
آتشِ مجسم مجموعہ مضامین شیخ طہار علی	فاضل ایم اے حضرت نظامی گنجوی کی مشہور
مردمیں مشمولہ امتحان منشی فاضل ایک حصہ	مثنوی ہے - کاغذ سفید ۱۰
بی اے فارسی کورس ۱۲	مکملہ سنہ کلا کوڑی - - ۶
انتخاب مخزن حصہ دوم رسالہ مخزن کی	اردو ترجمہ مقامات حمیدی مشمولہ
دوسری نو جلدوں کا انتخاب - عمر	امتحان منشی فاضل از شادان بگرامی عمر
البوا الفضل و فتراول دوم مشمولہ امتحان منشی فاضل	مشمولہ امتحان منشی فاضل
	غزلیہ لطیفی نظیری نیشاپوری کا کلام

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رُباعیات

شیخ ابوسعید الوالدی

رحمۃ اللہ علیہ

باز آ باز آ ہر آنچہ ہستی باز آ نیما جانب بُستاں گذر کُن
گر کا فرو گیر و بُت پرستی باز آ بگو آں نازنین شمشادِ ما را
این دگر کہ مادر گزہ نو میدی نیت بہ تشریف و تدم خود زمانے
صد بار اگر تو بہکستی باز آ مُشرف کُن خراب آبادِ ما را

خداوند بگردانی بلا را و امید از عشق وافر یاد
 ازین آفت بگذرد ای تو ما را کارم بیک طرفه نگار افتاد
 بجای آن دو گیسوی محسوس گرداد من شکسته داد داد
 زبوں گردان بردستان ما را ورنه من و عشق هر چه بادا باد

یارب محمد و علی و زهرا ای دلبر ما مباشش بی دلبر ما
 یارب حسین و حسن و آل عباس یک دلبر ما به از صد دلبر ما
 از لطف بر آرحا حتم در دوسرا نه دلبر ما نه دلبر اندر بر ما
 بی منت خلق یا علی یا علی یا دلبر ما فرست یا دلبر ما

منصور جل جلاله اس ننگ دریا من دوش دعا کردم و باد آئینا
 کز پسته تن دانه جان کرد جدا تا به شود آن دوشم باد آئینا
 روزی که انا محق بزبان می آورد دیده بدخواه ترا چشم رسید
 منصور کج بود خدا بود خدا در دیده بدخواه تو باد آئینا

اے کردہ غمت غارتِ ہوشِ دلِ ما
 درو تو شدہ خانہ فروشِ دلِ ما
 زندگی کہ مقدس از و محرومند
 عشق تو مرا و گفت بگوشتِ دلِ ما

دریدہ بجائے خوابِ آبِ استِ مرا
 زیرا کہ بدینت شتابِ استِ مرا
 گویند خوابِ تا بخوابشِ بینی
 اے بخیر اچھے جائے خوابِ استِ مرا

تا در رسید چشمِ خونخوارِ تو را
 خواہم کہ کشد جان من آزارِ تو را
 یارب کہ ز چشمِ زخمِ دوراں ہرگز
 دورے نہ دگر گس پیارِ تو را

مہمانِ تو خواہم آمدنِ جانانا
 می توانی کُن زحماں پنهانا
 خالی کُن این خانہ ز بس مہمانا
 با ما کس را بخت نہ در مہمانا

اے رشتہ کہ قوتِ توانستِ مرا
 آرایشِ جانِ نا توانستِ مرا
 بربِ خویشی جانِ کشم از پئے آں
 پیوندِ چوبارِ شتہ جانستِ مرا

تا چند کشم غصتہ ہر نا کس را
 وز خستِ خم و خاکِ شوم ہر خس را
 کارم بد عاچو بر نمی آید راست
 دادم سہ طلاقِ این فلکِ طلسم را

دنیا جم را قیصر و خاقان را
تسبیح ملک را و صفار و ضواں را
دوزخ بد را بهشت مزیناں را
جانان مارا و جان باجاناں را

ہر گہ کہ بینی دوسہ سرگرداں را
عیب ہر مرداں نتواں کرداں را
تقلید و تہمت تدبیری معنی
بدنام کنندہ ہواں مرداں را

بر تافت عنان صبور ی از جان خراب
شد ہجو کباب حلقہ چشم ز تباب
دیگر چو عنان نہ پیچم از حکم تو سر
گر دولت پا بس تو یایم چو کباب

وصل تو کجبا و من مجبور کجبا
دردانہ کجبا حوصلہ مور کجبا
ہر چہ ز سوختن ندارم با کے
پروانہ کجبا و آتش طو کجبا

کہ میگردم بر آتش ہجر کباب
کہ سرگردان ہجر غم ہجو حباب
القصہ چو خار و خس میں دیر خراب
کہ بر سر آتشم گئے بر سر آب

از چرخ و فلک گردن کجیاں مطلب
وز دور زمانہ عدل سلطان مطلب
روزے پنج کہ در جہاں خواہی بود
آزار دل هیچ مسلمان مطلب

کارم ہمہ نالہ و خردشت ای مشب
فی صبر پید است نہ ہوش است ای مشب
و شوم خوش بود ساعتی پنداری
کفارہ خوش دلی و دوش است ای مشب

اے آئینہ حسن تو درصوت زیب
گرداب ہزارشتی صبر و شکیب
ہر آئینہ کہ غیر حسن تو بود
خواند خردش سراب صحرائے فریب

دور از تو فصائے دہر برین تنگ است
دارم دلکی کہ زیر صدمن سنگ است
عمریت کہ تیش زباں را عارت
جانیت کہ بُردش اجل را تنگ است

اے را کہ قضا ز خیل عشاق نوشت
آزاد از مسجد است فارغ ز کشت
دیوانہ عشق را چہ بھراں چہ وصال
از خویش گذشتہ را چہ دوزخ چہ بہشت

ای دل ہمہ خوں شوی شکیبائی چیت
وی حال بدر آیں ہمہ عنائی چیت
ای دیدہ چہ مریت شرمیت با دا
ناویدہ بحال نہوت بنائی چیت

دل عادت مخوی جنگوئے تو گرفت
جاں گوہر ہمت سر کوئے تو گرفت
گھنم سخیل تو جانب مارا گیر
ایں ہم طرف روئے نکوئے تو گرفت

گفتار کو دارم و کر دارم نیست
از گفتن کو و بے عمل عالم نیست
دشوار بود کردن و گفتن آسان
آسان بسیار هیچ دشوار نیست

گویند دل آئینه آئین عجب است
در روی رخ شایدهاں خود بین عجب است
در آئینه روی شایدهاں نیست عجب
خود شایدهاں خود آئینه آئین عجب است

روزم بزم جہاں فرمودہ گذشت
شب بزم ہوس بودہ نابودہ گذشت
عمرے کہ از دم جہانے ارزو
یعنی کہ وصال یارے باید نیست

گریم ز عجبم تو زار و گونی زرق است
چون زرق بود که دید و رخ غرق است
تو پنداری که جمله دلهام دل تو است
نه نه صنایع این دلهام فرق است

۳۵

کردم تو به شکستیش روز نخست
چون شکستم تو به ام خواندی چست
انقصه زمام تو به ام در کف تست
یکدم نه شکسته اش گذاری نه دست

۳۷

تا در زرد عده هر کار که هست
سوخته نه دهد یاری هر یار که هست
تا زحمت مرا و زمستان کشد
پر گل نشود دامن هر خار که هست

آں را که فنا شیو و فقر آئین است
نه کشف و یقین نه معرفت ندین است
رفت از میاں بهیں خدا ماند خدا
افست از اتم هو الله ایس است

۳۶

دنیا مثل چو کوزه زرین است
که آب در او تلخ و گله شیرین است
تو غره مشو که عسبر من چندین است
کیں اسپیل دم زیر زین است

۳۸

یارب تو زمانه را دیلے بفرست
نمرو دال را پیشه چو پیله بفرست
فرغونیاں ہمہ زبردست شدند
موسیٰ و عصا و رود نیلے بفرست

اساں آساں نہ خود اماں نتواں یافت
از در و نشان یہ کہ در جان تو نیست
وین شربت شوق را نگاہ نتواں یافت
بگذر ز ولایتی کہ آں نہ آں تو نیست
زاں نے کہ عزیز جان شایان است
از بے خروے بود کہ با جوہر یار
یک جسم بصد ہزار جان نتواں یافت
لاف از گہرے نی کہ در کان تو نیست

چشم ہر اشک گشت جسم بگریت
تا پائے تورنجہ گشت و با بد بخت
در عشق تو بے جسم ہے باید زیت
بسکین دل رنجور من از درد گدخت
از من اثرے نماںد این گریہ حبیت
گویا کہ ز روزگار دروے دارد
چوں من بہر معشوق شدم عاشق کسیت
این دو کہ در پائے تو خود را اندخت

عشق تو بلائے جان درویش من است
زاں نے مخوروم کہ روح پیمانہ اوست
بیگانہ نمی شود مگر خویش من است
زاں مست شدم کہ عقل دیوانہ اوست
گفتم سفرے کنم ز غم بگریزم
دوے بہن آمد و آتشے با من زد
منزل منزل غم تو در پیش من است
زاں شمع کہ آفتاب بک وائہ اوست

زنا پرست زلفِ عنبر نوبت	با دل گفتم کہ اے دل احوال تو چیست
محراب نشین گوشہ ابرویت	دل دیدہ پر آب کرو بسیار گریست
یارب توجہ کعبہ کہ باشد شبِ روز	گفتار کہ چگونه باشد احوال کسی
روئے دل کافر و مسلمان سویت	کو را بمراد دیگرے باید زیست

۴۷

۴۸

اے مقصدِ خورشید پرستانِ ویت	غم عاشقِ سینہ بلا پرورِ ماست
محرابِ جہانیاں غنیمِ ابرویت	خون در دل آرزو ز چشم تراست
سرمایہ عیش تنگِ ستانِ منہ	ہاں غیر اگر حرفِ یابی پیش آئی
سر رشته دہائے پریشانِ موت	کالما سن بجائے بادہ در ساعزات

۴۹

۵۰

در کشورِ عشق جائے آسایش نیست	عشق آمد و گرفت نہ بر جانم بخت
آفتاب ہمہ کاش است افزایش نیست	عقلم شد و صبر رفت و ہوشم بگرخت
بے درد و الم توقع در مان نہ	زین آفتابِ سخن دوست بستم گرفت
بے جرم و گنا امیدِ بخشایش نیست	چون دیدہ کہ ہر چہ اشت در پایم بخت

گر مرده بوم بر آید سال بیهیت
 اے قبلہ ہکے مقبل آمد رویت
 چہ پنداری کہ گورم از عشق تہیت
 روئے ہمہ مقبلات عالم سویت
 گردست بخاک من نہی کانیجا کیت
 امروز کسے کر تو بگرداند روے
 آواز دہم کہ حال معشوقم چیت
 فدا بکدام رو بہ بیند رویت

۵۲

۵۲

از ماہمہ عجز نیستی مطلوب است
 بگر سجدہ صد دانہ شمار خی است
 ہستی و توابعش ز ما منکوب است
 ورجامے از کف نگذاری خی است
 این اوست پیدگشتہ در صورت ما
 گفتی چہ کنم تچہ آرم بردوست
 این قدرت دل از ان ما منسوب است
 بے دردمیا ہر آنچہ آری خوب است

۵۶

۵۵

آودہ دنیا بگر ریش تراست
 وی شب کہ دلم ز تابجاں خست
 آسودہ تراست ہر کہ درشیں تراست
 اشکم ہمہ در دیدہ گریاں می خست
 ہر ز کہ برونگے وزنجیری ہست
 می خستم آنچنان کہ غمیسہ دل تو
 بچوں بنگری بار بر ویش تراست
 بر من دل کافر و مسلمان می خست

سیلابی شد هوا و زنگاری دشت
ای دوست بیا و بگذر از هر چه گشت
گر میل و قادری اینک دل و جان
در میل و خاداری اینک و طشت

عقرب سبز لعل یار و مه چنبر دوست
شیرین سخنی که شهد در شکر دوست
با این همه کسب و ناز کا ندر سیر دوست
فرماں ده روزگار فرماں برادر دوست

ای دل چو خدنگت گدای بخت و ت
منمائے کس خفته نو آلودت
می نال چنانکه نشوند آواز ت
می سوز چنانکه بر نیاید دوت

بتر سخن دوست نمی یارم گفت
دوست گران بهانی یارم سفت
ترسم که بخواب در بگوئم بکس
شبهاست که زین خوف نمی یارم خفت

در بحر یقین که در تحقیق بی است
گر داب و چو دام کشی نفسی است
هر گوش صدق حلقه چشمست پر آب
هر موج اشاره زابر و تے کسی است

شب آمد و رفتم اندر غم دوست
هم بر سر گریه چشم را خواست
از خون دلم هر مژده پنداری
مختی است که پاره جگر سیر دوست

گفتی کہ فلاں زیادہ خاموش است
از باده عشق دیگرے مہوش است
خشم مت با دواہنوز خاک در تو
از گرمی خون دل من در جوش است

آں شب کہ مرا بوسل آں مہ نکت
بالائے شہم کوتہ و پھنا تنگست
و آں شب کہ ترا برین مسکن جنگست
شب کو در غم و غم گنگ و پیننگست

اندر ہمہ دشت غاوراں گریخت
آغشتہ بخون عشق افکاشت
ہر جا کہ پری رُخی و گلزار است
مارا ہمہ در خور است مشکل کار است

ای دل غم عشق از بے من توست
سر خط او بہ کہ سزائے من توست
لوچاشتی درد ندانی ورنہ
یکدم غم دوست خونہائے من توست

ناکامیم اے دوست ز خود کامی توست
وین سوختگیہائے من از فانی توست
مگذار کہ در عشق تو رسوا گردم
رسوائی من باعث بدنامی توست

برین در وصل بستہ میدار دوست
دل را بفراق خستہ میدار دوست
من بعد من شکستگی و در دوست
چون دوست دل شکستہ میدار دوست

عشقم کہ بہر گم غمی پیونداست
 دردم کہ دلم بدر و حاجتمند است
 صبرم کہ یکام و پنچہ شیرم بہست
 شکرم کہ مدام خرم و خورند بہست

دل چیت کہ گویم از برائے غم تست
 با آنکہ حسیم من سرائے غم تست
 لطفی ست کہ میکند غمت با دل من
 ورنہ دل تنگ من چو جائے غم تست

راہیت ز کعبہ تا بمقصد پیوست
 از جانب میخانہ رو دیگر بہست
 آثارہ میخانہ ز آبا دانی
 راہیت کہ کاسہ میرو دست بہست

ماکشہ عشقم و جہاں مسلخ ماست
 مایخو رو خواہیم جہاں مطبخ ماست
 مارا نبود ہوائے فردوس از آنکہ
 آل چہرہ آتشین او دوزخ ماست

از کفر سر زلف می ایمان میرنجیت
 وز گوش و لبش چشمہ حیواں میرنجیت
 چوں کبک خرامندہ بصد رغانی
 میرفت فرسرتا قدش جان میرنجیت

عاشق نتواند نفسی بے غم زیست
 بے یار و دیار اگر بود خود غم نیست
 خوش آنکہ بیک کرشمہ جان کرد نشا
 ہجران وصال را ندانست کہ چیت

آنی که ز جانم آرزوئی تو زلفت
یار آمد و گفت خسته میدار دولت
از دل هوای منگویی تو زلفت
دایم بامید بسته میدار دولت
از کوئی تو هر که رفت دل را بگذاشت
مارا بشکستگان نظرها باشد
کس با دل خوشتن ز کوی تو زلفت
مارا خواهی شکسته میدار دولت

ما دل ز غمت شکسته داریم ای دوست
راه تو به روش که پویند خوشست
از غیر تو دیده بسته داریم ای دوست
کوئی تو به رهبت که جویند خوشست
گفتی که بدل شکستگان نزدیکم
روئی تو به روید که بیند نکوست
مانیز دل شکسته داریم ای دوست
ذکر تو به صفت که جویند خوشست

عشق آمد و خاک مخم بر سر ریخت
ای دوست ای دوست ای دوست ای دوست
زنا برق بلا بخرمم سنگ ریخت
جو رتو از انا کشم که روئی تو نکوست
خون در دل و ریشه تنم سوخت چنان
مردم گویند بهشت خواهی یا دوست
کز دیده بجای اشک خاکستر ریخت
ای بخیرا بهشت با دوست نکوست

پرسید من کسی که جانان تو کیست
گفتم که فلاں کس است مقصود تو چیست
بنشست بهائے بانه بر من بگریست
کز دست خنیں کسی چنان خمی ازیست

۸۳

چون حاصل عمر تو فریبی رمی است
زوداد مکن گرت بهرم ستمی است
مغرور شو بخود که اصل من و تو
مگردی و شراری نسیمی نمی است

۸۵

و اتم نه لوائے عشرت افروشتنی است
پیوسته تنم خسته می کاشتنی است
این دشتینها همه بگذاشتنی است
جز روز روتی که نگهداشتنی است

عصیان خلایق ار چه صحرا صحراست
در پیش غنایت تو یک گب گیاست
هر چند گناه ماست کشتی کشتی
غم نیست که رحمت تو دریا دریاست

۸۲

از گل طبعی نهاده کین روی منست
وز مشک خطی کشیده کین لوبی منست
صدای باده داده کین لوبی منست
آتش بهمان در زده کین خمی منست

۸۴

از بار گنه شد زن میکنم پست
یارب چه شود اگر مرا گیری دست
گر در علمم آنچه ترا شاید نیست
اندر کرمم آنچه مرا باید هست

ایزد که جهان بقبضه قدرت اوست
شیرین دهنی که از لبش عاب می ریخت
داد است ترا دو چیز کال هر دو گوست
کفرش ز سر زلفت پیشان می ریخت
هم سیرت آنکه دوست داری همه کس
گر شیخ بکفر زلفت اوره می برد
هم صوت آنکه کس تو ادا دوست
خاک ره تربت بر سر ایام می ریخت

آتش سوزنده که غمش لقبست
در عالم اگر فلک اگر ماه و خور است
در پیکر کفر و دین سوزنده لقبست
از بادیه هستی تو پیشان خور است
ایمان ذکر و کیش محبت دگر است
فارغ ز جهانی و جهان غیر تو نیست
پیغمبر عشق ز عجبم عرب است
بیرون مکانی و مکان از تو پُر است

نزدیست جهان که بر دوش باختن است
دردا که درین سوز و گدازم کس نیست
نزدی تو نقش کم ساختن است
همراه درین راه درازم کس نیست
دنیایم مال کعبتین نزدیست
در قعر دلم جواهر از بسی است
برداشتش بر آینه انداختن است
اما چه کنم محرم رازم کس نیست

ہاں تا تو نہ بندی بمرعاش پشت
کو با گل نرم پروردگار درشت
ہاں تا نشوی غرہ بدریائے کرم
کو برب سحرشہ بیابکشت

اے خالق خلق رہنمائی بفرست
وے راز بق زق درکشانی بفرست
کار بن جیپارہ گرہ درگرہ است
رحمے بکن و گرہ کشانی بفرست

گرموں کرے ز عمر فرسودہ ماست
دریا اثر کشد اشک آلودہ ماست
دوزخ شرے ز رنج بیہودہ ماست
فردوس می وقت آلودہ ماست

وی گیسوئے عنبرین عنبر ساست
از طرف بنا گوش سمن سیاست
افتادہ پیائے تو بزاری میگفت
سرتاپایم فدائے سرتاپاست

دنیا بچوئے وفا ندارد اے دوست
ہر خطہ ہزار مغز گشت تہ دوست
می داں کہ خدائے دشمنش می دارد
گر دشمن حق نی چہ ادا داری دوست

از کار کے قرار می باید ہست
ویں یار کہ در کنار می باید ہست
ہجرے کہ بیچ کار می باید ہست
وصلے کہ چو جان بکار می باید ہست

کبریت میں ہم کہ نہانی نیست
برداشتن سرم با سانی نیست
ایمانش ہزار دفعہ تیں کروم
این کا فر اسر مسلمان نیست

۱۰۱

آں روز کہ آتش محبت افروخت
عاشق روش عشق ز معشوق آہست
از جانب دست سرزد این سوز و گداز
تا در گرفت شمع پروانہ سوخت

۱۰۲

می رخم و خون دل براہم می ریخت
دو نوح و دوزخ شررز آہم می ریخت
من آمدم از شوق بگشش کون
دامن دامن گل از کنارم می ریخت

۱۰۳

از باد صبا دلم چوبے تو گرفت
بگذاشت مرا و جستجوئے تو گرفت
اکنون ز منشی هیچ نمی آید یاد
بویے تو گرفته بود خویے تو گرفت

۱۰۴

بہر چند آدمی ملک سیرت خوشت
بدر نبود بدشمن خود نیکوشت
دیوانہ دل نیست کیں عادت اوست
کو دشمن جان خویش میدارد دوست

دل طفلک خاک بیز غربال بدست
میرد و بدو دست فرو خور این بخت
می گفت بہائے ہائے افسوس و رینغ
ریگے بنیافتیم غربال شکست

اندر همه دشتِ خاور آن سنگی نیست
کش بامینِ روزگار من بجای نیست
بالطف و نوازشِ صبا تو مرا
وردا دینِ صد هزار جانِ سنگی نیست

سز تا سر دشتِ خاور آن سنگی نیست
کز خونِ دل دیده آن سنگی نیست
در هیچ زمین و هیچ فرنگی نیست
کز دستِ غمت نشسته و تنگی نیست

تیرے ز کمانِ غناءِ ابے توجست
دلِ پرتوے صبا را خیالی می بست
خوش خوش ندلم گذشت می گشت بنواز
ما پهلوی چون توئی نخواهم نشست

صد شکر که گلشنِ شفا گشت تنست
صحتِ گلِ صیشِ ریخت در پیرینت
تپ را بخلط و زنت افت او که از
منت که عرق شد چکید از بدنت

پیه در گاو است و گاو در کسار است
ماهی سریشی بدریا بار است
بزد در کوست و یوز در بلغار است
زده که دن این کمان بسی دشوار است

آں یار که عهد و ستداری شکست
میرفت و منش گرفته دامن دست
می گفت که بعد ازین بنواجم بینی
پنداشت که بعد ازین مرا فحاشی هست

گر کار تو نیکو ست بدبیر تو نیست
 ورنیز بد است هم ز تنقصیر تو نیست
 تسلیم رضا پیشه کن و شاید بزی
 چون نیک بد جهان بتقدیر تو نیست

مجنون تو کوہ راز صحرانشاخت
 دیوانہ عشق تو سراز پناشت
 ہر کس تو رو یافتہ خود گم گردید
 آنکس کہ ترا شناخت خود را شناخت

ای در تو عیانها و نهانها ہمہ سیچ
 پندار حقین با و گمانها ہمہ سیچ
 از ذات تو مطلقاً نشان نتوان داد
 کانسجا کہ توفی بود نشانها ہمہ سیچ

غازی کہ پے شہادت اندر تگ پست
 غافل کہ شہید عشق فاضل تر از دست
 فدائے قیامت او بدیں کے ماند
 اک شہ دشمن است این شہ دوست

خسارہ من تازہ گل گلشن روح
 نازک بود آں قدر کہ ہر شام صبح
 نزدیک بیدیدہ کہ خیالش لرزہ
 از سایہ خار دیدہ گرد و مبرور

ای بارخت انوار مہ نور ہمہ سیچ
 باطل تو سلسبیل و کوثر ہمہ سیچ
 بودم ہمہ بین حقیتیں شد چشم
 و دم کہ ہمہ توفی و دیگر ہمہ سیچ

در وصل زاندهشته دوری فیاض
دل از نطفه تو جاودانی گردد
در عجز ز درونا صبری فیاض
عسم با ارم تو شادمانی گردد
افسوس ز محرومی دیدار افسوس
گر باد بد و زرخ برد از کوی تو خاک
فیروز در درونا صبری فیاض
آتش همه آب زندگانی گردد

طالع عرفیت فروشی دارد
این گیدی گبر از کجا پیداشد
همت هوس پلاس پوشی دارد
این صوت قبر از کجا پیداشد
اینجا که بیک سوال بخشنده کون
خورشید مرا ز چشم من پنهان کرد
استغایم سر خموشی دارد
این لکته ابر از کجا پیداشد

آل دشمن دوست بودیدی که چه کرد
زاں خوبتری که کس خیال تو کند
تا اینکه بغور اور رسیدی که چه کرد
یا همچو منی منکر حال تو کند
می گفت بهماں کنم که خواهد دل تو
شاید که با فرنیشش خود تازد
دید می که چه می گفت شنیدی که چه کرد
ایزد که تماشا می جمال تو کند

عاشق کہ تو اضع تناید چه کند
 شہا کہ بجوئے تو نیاید چه کند
 گر بوسہ دہد زلف تر از نچ مشو
 دیوانہ کہ زنجیر بخوید چه کند

مردان حُسن از خاکدان دگرند
 مُرغان ہوا از آشیان دگرند
 منکر تو ازین چشم بدیشان کایشان
 فارغ ز دو کون در مکان دگرند

ز آن پیش کہ طاق صرخ اعلا زده اند
 ویں بار کہ سپہر سینا زده اند
 مادر عدم آباد ازل خوش خستہ
 بے مارتسم عشق تو برما زده اند

ای باد بجاک مصطفیات سوگند
 باران عیشی مرتضایت سوگند
 افتادہ بگریہ خلق بس کن بس کن
 دریا بہ شہید بحر بلایت سوگند

اول آنکہ دلم عشق نگارم بر بود
 ہمسایہ من ز نالہ من تعنود
 اکنون کم شد چونالہ در دم بغزو
 آتش چو ہمہ گرفت کم کرد و دود

اول رخ خود ہما بنایست نمود
 تا آتش ما بجائے و گر کرد و دود
 اکنون کہ نمودی مری بودی دل ما
 تا چار ترا و بسر ما باید بود

ہرگز دلم از یاد تو غافل نشود
گر جاں برود مہر تو از دل نرود
افتادہ ز روئے تو در آئینہ دل
علے کہ بہ ہیچ وجہ زایل نشود

۱۳۱

پیریم وے عشق چو دمساز آید
ہنگام نشاط و طرب ناز آید
از زلف رسائے او کندے منگینم
بر گردن عسبر رفتہ تا باز آید

۱۳۲

در باغ روم کوئے توام یاد آید
بر گل نگرم روئے توام یاد آید
در سایہ سدا اگر دمی بنشینم
سرو متدبجئے توام یاد آید

۱۳۳

من صرفہ بزم کہ بر صغم اعدا زد
مُشتے خاشاک لطمہ بردیا زد
ماتنچ برہنہ ایم در دست قضا
شد کشتہ ہر آنکہ خویش را برما زد

۱۳۴

دلبر دل خستہ را نگاں می خواہد
بہرستم کردش خچاں می خواہد
و آنکہ بظن ارہ دیدہ بر رہنم
تا مژدہ کہ آورد کہ جان می خواہد

اے خواجہ ز منکر گور غم می باید
اندر دل و دیدہ سوز و غم می باید
صدوقت بے کار دُنیا داری
یک وقت بے کار گور بسم می باید

حورالنبط آره نگارم صفت زد
 رضوان ز تعجب کف خود بر کف زد
 آن خال سیه آن خال مطرف زد
 ابدال ز بیم چنگ در مصحف زد

۱۳۷

جانیکه تو باشی اثر عشم نبود
 استجا که نباشی دل خشم نبود
 آنرا که ز فرقت تو یک دم نبود
 شادیش ز زمین و آسمان کم نبود

۱۳۸

خلقان تو ای جلال گونا گوند
 گلبن چو الف است گم چونوتند
 در حضرت اجلال خیال مجنوں
 کز خاطر فہم آدمی بیرونند

۱۳۹

انواع عطا گر چه خدا می بخشد
 ہر اسم عطیہ جدا می بخشد
 در ہر آن فی حقیقت عالم را
 یک اسم فنا یکے بقا می بخشد

۱۴۰

یارم ہمیش بر سریش زند
 گویم کہ مزن ستیزہ را بیش زند
 چون دل من مقام دارد شب و روز
 می ترسم از آنکہ نیش بر خویش زند

ہر چند کہ جان عارف آگاہ بود
 کی در سرم قدمش تو اش راہ بود
 دست ہمد اہل کشف و ارباب شہود
 از دامن او را کہ تو کوتاہ بود

دل خسته و سینه پاک می باید شد
وز بهتی خویش پاک می باید شد
آن به که به خود پاک شویم اول کار
چون آخر کار خاک می باید شد

عاشق چو شوی تیغ بسر باید خورد
زهری که رسد بچو شک باید خورد
هر چند تو را بر جگر آبی نبود
دریا در یا خون جگر باید خورد

نقاش اگر ز موی پر کار کند
فتش دهن تنگ و دشوار کند
آن تنگی و نازکی که دارد و بهنت
ترسم که نفس لب تو انکار کند

بر کوی تو بر که راسر کار کند
از حده دیر و کعبه بیزار کند
گر زلف تو در کعبه نشاند و امن
اسلام بدست پائے زمار کند

آنرا که حدیث عشق در دل گردد
باید که ز تیغ عشق بسمل گردد
از خاک طپاں طپاں رخ آغشته بخون
برخیزد و گرد سیرت آمل گردد

در ویشاتند هر چه بخت ایشانند
در صفحت بار در صفت پیشانند
خواهی که مرس و جو دزر گردانی
با ایشان باشی کمی ایشانند

زاں نالہ کہ در بتر غم ووشم بود
 غمہائے جہاں جملہ فراموشم بود
 یاراں ہمہ در دمن شنیدند ولی
 یارے کہ در او کرد اثر گو شمش بود

آورد با گلے ز گلزار امید
 یارچ قدس سپری انگند سفید
 یا کردن شوق ورتے خورشید
 یا نامہ یارست کہ آورد نوید

دی وقت سماع لبتے دلدار برد
 مارا بسا پرودہ اسرار برد
 این نمر مہ مرکب مروح تراست
 بردار دو خوش بعالم یار برد

اے رہ ز حد ز شیش پیریں نشود
 خود بنیاں را معرفت قزوں نشود
 اس فقر کہ مصطفیٰ بر آں فخر آورد
 آنجا زسی تا جگر ت خوں نشود

مل سانی کن کہ حق بدل می نگرد
 دلہائے پراگندہ بیک جو خند
 اے ہر کہ کند صاف دل از بہر خدا
 گوئے از ہمہ مردم عالم بسد

در سلسلہ عشق تو جان خواہم داد
 در عشق تو ترک خانماں خواہم داد
 روزے کہ تو را بہ بینم اے عمریز
 آں رویتیں بدایں کہ جاں خواہم داد

رفتم بکلیسائے ترسا و یهود
ترسا و یهود بگلی روتو بود
بر یاد وصال تو به بتخانه شدم
تسبیح میناں ز مرز مہ عشق تو بود

۱۵۵

آں رشتہ کہ بر لعل لبست سوسو شود
وز نوشش دہان اشک آلودہ شود
خواہم کہ بدیں سینہ چاکم دوزی
شاید کہ ز غم ہائے تو آسودہ شود

۱۵۶

آہنک کہ ز معبود خدایافتہ اند
از جلا کائنات سدا یافتہ اند
در یوزہ بھی کنند مرداں ز نظر
مرداں ہماں ز قرب نظر یافتہ اند

گر عشق دل مرا خریدار آفت
کارے بکنم کہ پردہ از کار آفت
سخت ادہ پر سیر چناں فشانم
کز ہر تارے ہزار تار آفت

۱۵۷

گر عدل کئی شہر جہانت خوانند
و طلم کئی سگ خوانت خوانند
چشم خردت باز کن و نیک بین
تا زیں دو کدام بہ کہ آنت خوانند

۱۵۸

از درگہ نقش کویہ و ہاموں بستند
ترکیب سعی قدان سوزوں بستند
پابستہ بزنجیر جنوں من بودم
مردم سخنے پیائے مجنوں بستند

تا مرد بہ تیغ عشق بے سر نشود
اندر رہ عشق و عاشقی سر نشود
ہم یا طلب کنی وہم سر خواہی
اے خواہی وے می نہ نشود

۱۸۵

صوفی بسماع سرازان افشانند
تا آتش خوشتن دمی نہ شانند
عاقل داند کہ دایہ گوارہ طغسل
از بہر سکون طغسل مے چنانند

۱۸۶

گفتی کہ شب آیم ارجح بیگاہ شود
شاید کہ زبان حلق کوتاہ شود
بر خفتہ کنجاہاں توانی کردن
کز بے خوش تو مژدہ آگاہ شود

بخشائے بر آنکہ جز تو یارش نبود
جز خوردن اندوہ تو کارش نبود
در عشق بالیقین نباشد کہ دے
ہم با تو وہم بے تو قرارش نبود

۱۸۸

گوئند کہ محب گمانے نبرد
ایں پردہ تو پیش جانے نبرد
گویم کہ ازیں شراب اگر محب است
دریابد قطرہ بجانے بجزد

شب خیز کہ عاشقاں شب از کنند
گھر دور و بام دوست پرواز کنند
ہر جا کہ دے بود شب بر بندد
الا در دوست اکہ شب باز کنند

۱۴۷
از شبنم عشق خاک آدم گل شد
شوی بر خاست قدا و حاصل شد
سبز شتر عشق بر برگ روح رسید
یک قطره خون حقیقت نامش دل شد

۱۴۶
در عشق تو گاہ بت پرستم گویند
کہ زند و نہ باقی و مستم گویند
اینہا ہمہ از بہر شکستم گویند
من شاد بانکہ ہر چہستم گویند

۱۴۸
نہ دیدہ بود کہ جستجویش نکند
نہ کام و نہ باں کہ گفتگویش نکند
ہر دل کہ در وبے وفائے نکند
گر پیش سگ افکند بوش نکند

۱۴۷
آسان گل باغ مدعا نتوان چید
بی سز نشن خار و فانتوان چید
بشگفتہ گل مراد بر شاخ امید
تا سہ تنہی بزر پانتوان چید

۱۴۹
آں روز کہ نور بر تریا بستند
وین منطقہ بر میان جوزا بستند
در کیم عدم بسان آتش بر شمع
عشقت بہزار رشتہ با ما بستند

۱۴۸
در دوزخم از زلف تو در چنگ آید
از حال ہشتیاں مرا نگ آید
گر بے تو بصرائے ہشتم خوانند
صحرائے ہشت درد لم تنگ آید

در در رسد اسباب عمل می بخشند
 در می کشد لذت ازل می بخشند
 انتخاب که بنار خانه رندانست
 سزایه ایمان سبل می بخشند
 ہوشم نہ موافقان و خویشان بُردند
 ایں کجکلمان موئے پریشان بُردند
 گویند چہ را تو دل بدیشان دای
 والہ کہ من نہ دام ایشان بُردند

۱۴۲

۱۴۳

عاشق ہمہ دم منکر غم دوست کند
 معشوق کرشمہ کہ نیکوست کند
 صاحب دم و گنہ کنیم و او لطف و کرم
 بہر کس چیزے کہ لایق اوست کند
 از لطف تو هیچ بندہ نو می کشد
 مقبول تو جز مقبل جاوید کشد
 مہر بت بجام ذرہ پیوست دے
 کال ذرہ بہ از ہزار خورشید کشد

۱۴۴

۱۴۵

شادوم بے کز آرزویت گذرد
 خوش دل بحدیثے کہ ز رویت گذرد
 نازم بدو چشمے کہ بسویت گذرد
 بوسم کف پائے کہ بکویت گذرد
 مارا بنودے کہ خستیم گردود
 خود بر سر کوائے ما طرب کم گردود
 گر شاد تی عالمی بہائے دہ
 چوں بر سر کوائے مار سد غم گردود

۱۷۸

قدت قدمن زبائر محبت خم کرد
چشمست چشم ز چشمها پرغم کرد
خالت عالم چو روز من تیره نمود
زلفت کارم چو کار خود در هم کرد

در چنگ غم نودل سر دے نکند
پیش تو فغان بنالہ سوے نکند
نالیم بنالہ کہ آگہ نہ شوی
سوزیم باتے کہ دودے نکند

۱۸۰

گر دشمن مرداں ہلکی حرق شود
ہم برق صفت بخوشین برق شود
گر گمشدل درون دریا برود
دریا نشود پلید گ غرق شود

از دفتر عشق بہر کہ فروے دارد
اشک گلگون و چہرہ زرے دارد
بر گرد سرے شود کہ سوزیت زد
قربان دے رود کہ دے دارد

۱۸۲

مرداں تو دل بہر گردوں تنہند
لب بر لب این کاسہ پر خون تنہند
در دائرہ اہل و سنا چوں پر کار
گر سر نہند پاسے بیرون تنہند

با علم اگر عمل برابر گردد
کام و وجہاں ترا میسر گردد
مغفور مشو بخود کہ بخاندی و رقی
زاں روز حذر کن کہ ورق برگردد

۱۸۱

زا اول رہ عشق تو مرا سہل نمود
پنداشت رسد بمنزل وصل تو زمو
گامے دوست و راہ را دریا دید
چوں پائے دروں نہاد محوش بود

کامل زیکے ہنر وہ صمد بیند
ناقص ہمہ جا معائب خود بیند
خلق آئینہ چشم دل یکدیگر ند
در آئینہ نیک و بد بد بیند

در دل ہمہ شرک رونے بر خاک چہ بود
بہ نفس لپید جامہ پاک چہ سو
زہر است گناہ و توبہ تریاک وی است
چوں زہر بجاں رسید یاک چہ بود

گر نہایاں کرد عیب گریپد اگر د
منت دارم ازو کہ بس برجا کرد
تاج سر من خاک کف پائے کسی
کو چشم مرا بعیب من بیند کرد

گلزار و فاز خار من مے روید
اخلاص زر بگذا ر من مے روید
در نکر تو دوش سر بزنو بودم
امروز گل از کنار من مے روید

خرم دل آنکہ از ستم آہ نکند
کس راز درون خویش آگاہ نکند
چوں شمع ز نور دل سراپا بگذاخت
وز داہن شعلہ دست کوتاہ نکند

تا دلوله عشق تو در گوشتم شد
عقل و خرد و هوش فراموشم شد
تا یک ورق از عشق تو از بر کردم
سی صد ورق از علم فراموشم شد

گوشتم چو حدیث در چشم تو نشید
فی الحال دلم خون شد و از دید چکید
چشم تو نکو شود بمن چون نگری
تا کور شود هر آنکه تواند دید

یک نیم رخت آنست مُنْکَمُ بَعِید
یک نیم دگر آن عَذَابُی لَشَدِید
بر گرد رخت نوشته یُحْیی وَ یُمِیت
مَنْ تَلَبَّ مِنَ الْعَشَقِ فَقَدْ مَاتَ شَهِید

در داکه، بی روی بره باید کرد
وین مفرش عاشقی دوتہ باید کرد
بر طاعت و خیر خود نباید نگریت
بر رحمت و فضل او نگہ باید کرد

آں وقت کہ این انجم و افلاک نبود
وین آب و هوا و آتش و خاک نبود
اسرارِ یگانگی سبق مے گفتم
وین قالبِ ایں نوا و ادراک نبود

اے عشق بہ درد تو سرے مے باید
صید تو ز من قوی ترے مے باید
من مرغ بہ یک شعلہ کہا بم بگذار
کہ ایں آتش را سمندے مے باید

گفتم چشم گفت برآش می‌دار
گفتم جگر گفت آبش می‌دار
گفتم که دلم گفت چه داری در دل
گفتم غم تو گفت نگاشش می‌دار

۱۹۷

یار بکشاگره ز کار من زار
رحم که ز حلق عاجزدم در همه کار
جز در گره تو که بودم در گاب
محرورم ازین در نکم لای غفار

۱۹۸

یار ب به دو نور دیده پیغمبر
یار ب به دو شمع دو دمان جگر
بر حال من از عین غایت سنگر
دارم نظر آنکه نفتم ز نطنز

۱۹۹

در بزم تو لای شوخ منم زار و اسیر
در کشتن من هیچ نداری تقصیر
با غیر سخن کنی که از رشک بسوز
سویم بخنی نطنز که از غصه میور

۲۰۰

گر دور افتاوم از وصال بفرور
دارد دلم از یاد تو صد نوع خور
خاصیت سایه تو دارم که بدام
ز نزدیک تمام اگر چه می‌افتم دور

خورشید چو بر فلک نندرایت نور
در پر تو آں خیره شود دیده ز دور
و آن دم که کس ز پرده ایچ ظهور
فالتاظر بخت لایه من غیر تصور

ای فضل تو دستگیر من دستم گیر
سیر آمده ام ز خوشتن دستم گیر
تا چند کنم توبه و تا که شکم
ای توبه ده توبه شکن دستم گیر
یارب در دل غمی خود با مگذار
در دیده من گرد غم با مگذار
گفتم گفتم ز من نمی آید هیچ
رحم رحمت مرا به من و اگذار

لذات جهان چشیده باشی همه عمر
بایار خود آرمیده باشی همه عمر
هم آخر عمر حلت باید کرد
فای باشد که دیده باشی همه عمر
هر در که ز بجزا شکم افت بکند
در رشته جان خود شکم گو بر وار
گیرم بخش چو سحر لذت یار
یعنی که نمی ز غم نفس و ایشمار

لقمه که بر خوان عوان است مخور
رفض تو را راحت جان است مخور
فیس تو را عمل نماید مثل
ما خون دل پیره ز تنان است مخور
ناقص نواز گرز من دارد هار
سبب ده نشین اگر ز من کرده کنار
من نیز بر غم هر دو انداخته ام
تسبیح در آتش آتش اندر زمار

بایار موافق آشنائی خوشتر
 و نہ ہم یو فاحش لائی خوشتر
 چوں سلطنت زمانہ بگذشتنی است
 پیوند ملک بنی نوائی خوشتر

۲۰۹

بدہ مرا تو غذا یا دیریں خستہ سفر
 ہزار نصرت و شادی ہزار حلو و سفر
 بحر مت سہ محمد بحق چار علی
 بد حسن و حسین و مہوسی و جعفر

۲۱۰

تا چند حدیث قامت و زلف بکار
 تا کے باشی طالب بوس و کنار
 گر زانکہ نتی دروغ زن عاشق وار
 در عشق چو او ہزار چوں او بگذار

۲۱۱

آگاہ بزی لے دل و آگاہ ہمیر
 چوں طالب منزلی تو در راہ ہمیر
 عشق ست بساں زندگانی ورنہ
 زیناں کہ توئی خواہ بزی خواہ ہمیر

۲۱۲

مجنون پریشان توام دستم گیر
 گزشتہ و حیران توام دستم گیر
 ہر بے سرو پا چو دستگیری دارد
 من بی سرو سامان توام دستم گیر

دل خستہ و دل فگار و مرثگان غمیز
 رفتم بریار آں مہ محمد انگیز
 من جاتے نکر دہ گرم گردوں بستیز
 زو بانگ کہ ہاں چند نشینی بر خیز

من بودم و دو شال بت بند بواز
در بر سحرے با تو ہی گویم راز
از من ہمہ لایہ بواز او ہمہ نار
بر در گہ تو ہی کنم عرض نیاز
شب فت حدیث با بیان رسید
بی منت بند گانت ای بندہ نواز
شب را چہ گنہ حدیث ما بود دراز
کار من بجپارہ سگشتہ بساز

۲۱۶

جہے بکن ار بند پذیری دوسہ روز
دل بندہ عشق تو نوید ہر گز
تا پیشتر از مرگ میری دوسہ روز
جو محنت و درد تو بخوید ہر گز
دنیا زین پیریت چہ با شاد تو
صحرائے دلم عشق تو شورستان کہو
با پیرہ نے انس نگیری دوسہ روز
تا مہر کے در آں زوید ہر گز

۲۱۸

تا روائے ترا بدیدم اے شمع طراز
اے جلتہ بیکیان عالم را کس
نہ کار کنم نہ روزہ دارم نہ منہا
یکچو کرمت تمام عالم را بس
چوں با تو بوم محباز من جملہ نماز
من بکیم تو بیکیاں را یاری
چوں بے تو بوم نماز من جملہ محب
یارب تو بغیر یاد من بیکس رس

۲۱۷

شاہاز دُعلے سے مرد آگاہ بہترس
نوروز شد جہاں بر آوردہ نفس
وز سوز دل و آہ سحرگاہ بہترس
مائل نہ بہارِ عمر را غم و بس
بر شکر و بر سپاہ خود غزہ مشو
از قافلہ بہار نامہ آواز
از آمدن سیل بنا گاہ بہترس
آلالہ بیابان سرنگوں ساخت جرس

۲۲۲

۲۲۱

در دل بدست از تو پنهان کہ می‌پرس
لے آئینہ ذات تو ذات ہمہ کس
تنگ آمدہ چندان دلم از جاں کہ می‌پرس
مرآت صفات تو صفات ہمہ کس
بایں ہمہ حال در چنین تنگ دلی
ضامن شدم از بہر نجات ہمہ کس
جا کہ محبت تو چندان کہ می‌پرس
بر من بنویس سیئات ہمہ کس

۲۲۴

۲۲۳

اللہ بغیر دین کیس رس
شامی سلی برو گدائے ہمہ باش
لطف کرمت یار من کیس رس
بیگانہ ز خویش و آشنائے ہمہ باش
ہر کس بکے و حضرتے می نازد
خواہی کہ ترا چو تاج بر سر دارند
جز حضرت تو ندارد ای کیس
دست ہمہ گیر و خاکپائے ہمہ باش

تا در زنی بهره داری آتش
 هرگز نشود حقیقت حال تو خوش
 ما را خواهی خطی بمالم در کش
 کاندریک دل دوستی ناید خوش

در میدان با پیر تر کش باش
 سزای چرخ بخود کشن با کش باش
 گو خواه زمانه آب و آتش باش
 تو شاد بزی در میشت خوش باش

چون ذات تو منفی بود ای صاحبش
 از نسبت افعال بخود باش خمش
 شیریں مثل شکر من روئے ترش
 نَبَتْ لِلْعُرْشِ اَوَّلَ لَئِنَّهُ اُكْتَفَتْ

سودا ئے تو ام در جنوں میرد و دوش
 دیائے دودیده موج خوں میرد و دوش
 در نیم شبی خیال تو رسید
 ورنه جانم خیمه بروں می زد و دوش

در خانه خود نشسته بودم دلریش
 و ز بار گنه من گنده بودم سر پیش
 آواز آمد که غم مخور ای درویش
 تو در خور خود کنی و ما در خور خویش

آتش بزد دست خویش در خرم خویش
 خود بر زده ام چه نام از دشمن خویش
 کس دشمن من نیست منم دشمن خویش
 ای ای من دست من دامن خویش

پیوسته مرا از خالق جسم و عرض
 حقا که همین بود و همین است غرض
 کال جسم لطیف را بخلوت که ناز
 فارغ بنیم همیشه ز آسیب و مرض

ای بر سر حرف این آن نازده خط
 پندار و دنی و لیل بعد است بخط
 در جمله کائنات بے سهو و غلط
 یک عین فحسب دان یک ذات فقط

گشتی بوقوف بر مواقف قانع
 شد قصد مقاصد ز مقصد مانع
 هرگز نشو و تا بکس کشف حجب
 انوار حقیقت از مطالع طالع

بر عود و دم نواخت یک مزه عشق
 زان زمزمه ام ز پائے تا سر همه عشق
 حقا که بهر یانیا یم بیرون
 از عده حق گذاری یک دمه عشق

کی باشد کی باینستی شده عشق
 تابان گشته جمال وجه مطلق
 دل در سطوات نور او شملک
 جان در غلبات شوق او مستغرق

مارا شده است رسم و آئین همه عشق
 بترجمه محنت است باین همه عشق
 بجان انداخته و چندین همه عشق
 انا لله و لله و چندین همه عشق

واما بن غنائے عشق پاک آمد پاک
 ز آلودگی نیاز با مشتے خاک
 چوں جلوہ گر و تظارگی جملہ خودست
 گر ما و تو در میاں بناشیم چاک
 خنقاں ہمہ بردر گستاخی خلق پاک
 ہستہ پئے قطرہ آبے غمناک
 سقائے سحاب را بفرما از لطف
 تا آب زند بر سر این مشتے خاک

حق تعالیٰ کہ مالک الملک است
 لیس فی الملک غیر من ممالک
 مے رساند بیک دگر مارا
 اِنَّهٗ قَادِرٌ عَلٰی ذٰلِکَ
 یا مَنْ بِکَ حَاجَتِیْ وَدُوْجِیْ بِیْدِیْکَ
 عَنْ غَیْرِکَ اَعْرَضْتُ وَاقْبَلْتُ اِلَیْکَ
 مَالِیْ عَمَلٍ صَالِحٍ اَسْتَظْهِرُ بِهٖ
 قَدْ جُشْتُکَ دَاجِیًّا تَوَكَّلْتُ عَلَیْکَ

دستے کہ زوی بناز و زلف تو چنگ
 چشمے کہ زویدنت ز دل بری رنگ
 آن چشم بست بی تو ام چہرہ بخوں
 ایں دست بکوفت بی تو ام سینہ بنگ
 بر چہرہ ندارم ز مسلمانان چنگ
 دار و بر من شرف سگ اہل رنگ
 آن وسیم کہ باشد از بودن من
 دوزخ را تنگ و اہل دوزخ را تنگ

تاشیر بدم شکار من بود پلنگ
سرمست بدشت خاوراں لاله آل
پیر و زشدم بهر چه کردم آہنگ
چوں دانه اشک عاشقان مہ سال
تا عشق ترا بر در آوردم تنگ
بنمود چو حسن دوست از پردہ جمال
از بیشہ بروں کرد مرا رو بہ تنگ
چوں صورت حال من شدش صوٹ حال

در بانغ کتب روم کہ نالہ بسبل
ای چارہ سالہ مہ کہ در حسن جمال
بے تو چہ کنم جلوہ سرو و سنبل
ہمچوں مہ چارہ رسیدی کمال
یا قدر تو ہست آنچہ میدارد سرو
یارب زرد سبخت آسیب زوال
یا رونے تو ہست آنچہ میدارد گل
در چارہ سالگی بہانی صال

اے عہد تو عہد دوستان سرپل
گر با نسیم عشق سازگار آید دل
از عہد تو کیں خیزد و از مہر تو ذل
بر مرکب آرزو سوار آید دل
ای یک شبہ چو شمع و یک روزہ چو گل
گر دل نبود کج و وطن باز عشق
پر و لولہ و میساں تہی ہسچو دل
ور عشق نباشد بچہ کار آید دل

با خود در وصل تو کشودن مشکل
دل را بندگان از مودن مشکل
مشکل حالی طوفان مشکل حالی
بودن مشکل با تو نه بودن مشکل

بهر نعمت که از قبیل خیر است و کمال
باشد ز نفوت ذات پاک متعال
بهر وصف که در حساب شتر است بال
دارد بقصور قابلیت کمال

بهر جا که وجود کرده سیر است ایدل
میدان بقیں که محض خیر است ایدل
بهر شتر ز عدم بود عدم غنی وجود
پس شتر ز بهر نقصان غیر است ایدل

شیدان ترا بر روح مقدس منزل
سودان ترا تحت مجرّد محسّل
سیاح جهان معرفت یعنی دل
در بحر غمت دست بر نیای بگل

پرسید کی منزل آن مهر گل
گفتم که دل منست او را منزل
گفتا که دلت کجاست گفتم بر او
پرسید که او کجاست گفتم در دل

آزاده ترم گر چه کم آزاد ترم
بے یار ترم گر چه وفادار ترم
با هر که وفا و صبر بشیش کردم
بجان الله بحشم او خوار ترم

گر دست تضرع بدعا بردارم
بیخ و بن کوه باز با بردارم
لیکن ز تفصلاّت معبود احد
فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا از بردارم

۲۵۷

مَشْهُود و خنی چو گنج و قیا نوسم
پیدا و نهال چو شمع در فانیوسم
القصد دیرین چمن جوید محبوبوں
مے بالم و در ترقی معکوسم

۲۵۸

بے مہرئی آں بہانہ جوی دامنم
بے در دوستم عادت او می دامنم
جُز جور و جفا عادت آں بدخونی
من شیوہ یار خود نکومی دامنم

۲۵۹

نہ باغ نہ بہستان و چمن می غم
نہ سرو نہ گل نہ یاسمن می غم
خواہم ز خدائے خویش گنجی کہ در آں
من باشم و آں کسے کہ من می غم

۲۶۰

تب اگر دم در آب و آتش کشتم
یک چند تبعوید و کتابش کشتم
باز شش یکبار در عرق کردم عرق
چوں شکر فرعون در آبش کشتم

دی شب کہ بجوئے یار میگرددیم
دانی کہ پئے چه کار میگرددیم
قربان خلاف وعدہ اش میگرددیم
گر دیر تنظر ر میگرددیم

ما بلے دستی سرتقوے داریم
 دنیا طلبیم وسیل عجبے داریم
 کے دنیا و دیں ہر دو ہم آید است
 این است کہ مانده این دنیا داریم

ما بین دو چین یار از نون تا میم
 بینی الف کشید بر صفحہ سیم
 نے نے غلطی کہ از کمال اعجاز
 انگشت بنی است کردہ ما بہ دو نیم

روزے نہ پئے گلاب می گردیم
 پڑ مروہ عذار گل در آتش دیدم
 گفتم کہ چه کردہ کہ مے سوزندت
 گفتا کہ در این باغ مے خندیم

تا بردی ازین دیار تشریف قدم
 بر دل رستم شوق تو دارم مرقوم
 این غنہ مرا کشت کہ ہنگام وداع
 از دولت دیدار تو گشتم محروم

زاندم کہ قرین محنت دافغانم
 ہر خطہ ز ہجر ایں بلب آبدہ جانم
 محروم ز خاک آستان زانم
 کزیل سر شک خود گذر نتوانم

عمرے ہو س باد ہوا پیو دم
 در ہر کارے خون جگر پا لودم
 در ہر چہ ز دم دست ز غم فرسودم
 دست از ہمہ باز داشتم آسودم

باید تو بادیدہ ترے آیم
وز بادہ شوق پیخبرے آیم
ایام فراق چوں بسر آمدہ است
من نیز بسوئے تو بسرے آیم

۲۹۹

در حضرت پادشاہِ دوراں مایم
در دائرۂ وجود سلطان مایم
متطور حلاق است ایں سینہ ما
پس عالمِ جہانیاں حلقاں مایم

۲۹۱

نہ از سرکار با غل می ترسم
نہ نیز از نقصیر ایل می ترسم
ترسم کہ گناہ نیست آمرزش بہت
از سابقہ روز ازل می ترسم

گر در حسرت توئی رفیقِ سفرم
ور در حسرت توئی انیسِ حضرم
ہر جا کہ شینم و بہر جا گذرم
جسز تو نبود، سیچ مرادِ گرم

۲۹۰

دی تازہ گلے ز گلشن آوردیم
کز نکلتِ آں مشامِ باں یافت شمیم
نہ نے غلطم کہ صفحہ بود از سیم
مشکینِ قمرش معطر از حلقِ کریم

۲۹۲

ایں بخت ندارم کہ بقامت بنیم
یا در گذرے ہم بسلامت بنیم
وہل تو بہیچ گو نہ دستم ناید
نامت بنویسم و بنامت بنیم

چوں آں شدہ ام کہ دید نتواندم
تا پیش تو آئے نگار نشاند
چوں ذرہ بخورشید ہی پیوند
خورشید توئی بذرہ من ماندم

بی چشم تو یاد نگر بس تر نکم
بی لعل تو آرزوے کوثر نکم
گر خضر بن بے تو دہد آب حیات
کافر باشم کہ پی تو لب تر نکم

ما قبلہ طاعت آں دور و میدانیم
ایماں سبز لعل مشک بومیدانیم
با ایں ہمہ دلدار بمانیکو نیست
ما طالع خویش را نکو میدانیم

زا میرزش جان تن توئی مقصودم
وز مردن وزیستن توئی مقصودم
تو دیر زی کہ بر فتم ز میاں
گر من گویم ز من توئی مقصودم

بے درد تو اندیشہ درماں نکم
بے زلف تو آرزوئے ایماں نکم
جانا تو اگر جاں طلبی خوش باشد
اندیشہ جاں برائے جاناں نکم

از جملہ درد ہائے بے درماںم
وز جملہ سوز داغ بے تاباںم
سوزندہ تراست کہ چوں مردم چشم
در چشم منی و دیدنت نتوانم

شمم کہ پرده نہاں فرو می گریم
می خندم و ہر زماں فرو می گریم
چون بیکس از گریہ من آگہ نیست
خوش خوش بیان جان فرو می گریم

تا چند بگرد سراپماں گردم
وقت ست کہ از پیشیاں گردم
خاکم ز کلیسا و آہم ز شراب
کافر تر از انم کہ مسلمان گردم

ہر چند کہ دل بوجل شاداں کر دیم
دیدیم کہ خاطر پریشاں کر دیم
خوش باش کہ مانعے بھراں کر دیم
بر خود دشوار و بر تو آساں کر دیم

یادت کنم ارشاد دگر غم گینم
نامت برم از خیرم اگر نشینم
با عشق تو خورده ام اید و ست چنانک
در ہر چمن کرم ترا می بینم

ہر چند گے ز عشق بیگانہ شویم
با عافیت کنشت و ہم خانہ شویم
ناگاہ پری رُخے بمن برگردد
بر گردم از اں حدیث دیوانہ شویم

در مصطبہ ہا و در و کشاں ما باشیم
بدنامی ہا را نام و نشاں ما باشیم
از بد ترانی کہ تو شاں می بیند
چون نیک بہ بینی بدشاں ما باشیم

۲۸۵

اندر طلب یار چو پروانه شدم
اول متدوم از وجود بیگانه شدم
او سلم نمی شنید لب بر بستم
او هتل نمی شنید دیوانه شدم

۲۸۶

اندوه تو از دل جدی می دزدم
نامت ز زبان آن ای می دزدم
می نالم قفل بردها می می شکم
می گریم و خون در آستین می دزدم

۲۸۷

غناکم و از در تو با غم زدم
جز شاد و امیدوار خوشتم زدم
از در گه بسچو تو کریم هرگز
نومید کسی ز رفت و من بزم زدم

۲۸۸

بریده ز من نگار، محفایم
بریده ز من لباس فرزانگیم
مجنون به نصیحت دلم می آید
بسگر کجای رسیده دیوانگیم

۲۸۹

از عشق تو ای نگار اندر نارم
می سوزم و می سازم و دم بر نارم
تا دست بگردن تو اندر نارم
آغشته بخون چو دانه اندر نارم

۲۹۰

ما تخی بطلک هستی کردیم
بے نقص خودی خدا پرستی کردیم
بر ما وصل نیک می پیوندند
تف بر رخ که زو دوستی کردیم

گر خلق چنانکه من منم داند
همچون سنگ از در بدر رانند
ورزانکه دروین برون بگردانند
مستوجب آنم که بسوزانند

هرگز نبود شکست کس مقصودم
آز رده نشد ز من دلی تا بودم
صد شکر که چشم عیب بینم کور است
شام که حسودیتم محسودم

چون دایره ماز پوست پوشان توایم
در سلسله حلقه گجوشان توایم
گر نوازی ز جان خوشان توایم
در نوازی هم خموشان توایم

یارب ز گناه زشت خود منتعلم
وز قول بدو فصل بدو محسوم
فیضی بدلم ز عالم قدس رسا
تا محو شود خیال باطل ز دم

از بیم رقیب طوف کویتم
وز طعنه خلق گفتگویت نمکنم
لب بندم و از پائے نشینم
این توانم که آرزویت نمکنم

بهر چند بصورت از تو دور افتادم
ز نهار مبرطن که شدی از یاد
در کوئے وفاتے تو اگر خاک شوم
ز انخب اتواند که رباید یاد

یک جو زایام نداریم و خوشیم
گر چاشت بود شام نداریم و خوشیم
چوں پخته بامی رسد از عالم غیب
از کس طمع خام نداریم و خوشیم

چوں خود نبود چوب بید آوردم
روئے سیو و موئے سپید آوردم
تو خود گفتی که ناامیدی کفر است
بر قول تو رفتم و امید آوردم

گر پاره کنی مرا ز سر تا بقدم
موجود شدم ز عشق تو من ز عدم
جانے دارم ز عشق تو کرده رقم
خوایش بشاوی کش و خواهیش بنم

بی روئے تو رائے استقامت نکم
کس را بهوائے تو ملامت نکم
در بستن وصل تو اقامت نکم
از عشق تو توبه تا قیامت نکم

ما جز به غم عشق تو در فتنه ازیم
تا سواریم در غمت در بازیم
گر تو سربانی سرو سامان داری
ما تیم و سرے در قدمت اندازیم

در کوئے تو سر در سر خنجر بنیم
چوں مهره جاں عشق تو در بر بنیم
نا مردم اگر عشق تو از دل بکنیم
سودائے تو کافریم گر از سر بنیم

من لایق عشق و درو عشق تو نیم
 ز نهار که ہم نبرد عشق تو نیم
 چوں آتش عشق تو از شعله
 من دلم و من که مرد عشق تو نیم

۳۰۵

دارم ز خدا خواہش خبات نعیم
 زابد بہ ثواب من بہ امید عظیم
 من دست تہی میروم او تحفہ بہت
 تا زین دو کدام خوش کند طبع کریم

۳۰۶

جہدے بکنم کہ دل ز جان بگیرم
 راہ سیر کوئے دستاں بگیرم
 چوں پردہ میان دل و دلدار منم
 برخیزم و خود را ز میان بگیرم

عشق تو ز خاص و عام پناہاں چکنم
 دروے کہ ز حد گذشت در ماں چکنم
 خواہم کہ دلم بدیگرے میل کند
 من خواہم و دل نخواہد ایں را چکنم

۳۰۷

مادر روہ سودائے تو منزل کریم
 سوزیت مرا کہ آتش بدل کریم
 در شہر مرا میان چشم میخوانند
 نیکو نامی ز عشق حاصل کریم

۳۰۸

سرمایہ غم ز دست آساں نہ ہم
 دل بزکنم از دوست کہ تا جان نہ ہم
 از دوست کہ یادگار دروے دارم
 آں دروہ صد ہزار در ماں نہ ہم

یارب ز کمالِ نطفِ خام گرداں
واقف بختِ یقِ خواصم گرداں
از عقلِ حبسِ کارِ دل انگار شدم
دیوانہ خود کن و خلاصم گرداں

یارب تو مرا بیار و مساز رساں
آوازهٔ ورود من ہم آواز رساں
آنکس کہ من از فراقِ او غمگین ام
او را بہن و مرا بادِ باز رساں

فریادِ زنگِ رُوس و رنگی شاں
وز چشمِ سیاه و صورتِ زنگی شاں
از اولِ شب تا بہم آخرِ شب
اینا ہمہ در رقص و منم چنگی شاں

بختِ نہ کہ بادِ دوستِ آسیرِ زمین
صبرِ نہ کہ عشقِ بہرِ پیرِ زمین
دستِ نہ کہ با قضا در آویزم من
پائے نہ کہ از زمانہ بگریزم من

ای نالہ گرتِ محبتِ انہاری کن
و آن غافلِ مست را خبر داری کن
ای دستِ محبتِ ولایتِ بدر آ
وای باطنِ شرعِ مصطفیٰ کاری کن

افتادہ ہم بگوشتِ بیتِ حزن
غمہاے جہاں مونسِ غمخاناے من
یارب تو بفضلِ خویش دندانِ مرا
بخشاے بروجِ حضرتِ ویسِ قمرن

یارب ز قناعتم تو انگر گرداں
وز نور یقین دلم متور گرداں
احوال من سوخته سحر گرداں
بنی منت مخلوق میسر گرداں

رویت دریائے حسن و لعنت مرجاں
زلفت عنبر صدف دهاں و دژندل
ابرو کشتی و چین پیشانی موج
گرداب بلا غیب و خیمت طوفل

تا وصل تو دل فروز خواهد بودن
کارم همه آه و سوز خواهد بودن
گفتی که بخانه تو آیم روزی
آں روز کدام روز خواهد بودن

جان است و زبان است بان دشمن جان
گر جانت بکار است بگمدر زبان
شیرین سخن بگفت شاه سخنان
سر برگ درخت است زبان باختران

هستی بصفاتی که در او بود نهال
دارد سریان در همه اعیان جان
هر وصف نیکو که بود قابل آں
بر قدر قبول عین گشت است عیان

شورید دے و قصه گردوں گردوں
گرایاں چشمه و اشک تیغچس چچوں
کاهید متنه و شعله خرمن خرمن
هر شعله ز کوه قاف افزون افزون

رخسار تو بے نقاب دیدن توان
ویدار تو بے حجاب دیدن توان
مادام کہ در کمال اشراق بود
سرچشمہ آفتاب دیدن توان

در درگہ ما دوستی یک دلہ کن
ہر چیز کہ غیر ماست آنرا یلہ کن
یک صبح یا سلاص بہار در ما
گر کار تو بر ناید آنکہ گلہ کن

فریاد زد دستِ فلکِ پیرو بن
کاندر بر من نہ نوبہشت نہ کن
بایں ہمہ نیز شکر می باید کرد
گریں بترم کن کہ گوید کہ مکن

بحریت وجود جاوداں موج نہاں
زاں بحر ندیدہ غیر موج اہل جہاں
از باطن بحر موج ہیں گشتہ عیاں
بر ظاہر بحر و بحر در موج نہاں

با گلرخ خویش گفتم اے غنچہ ہاں
ہر خطہ پوش چہرہ چوں عشوہ ہاں
زد خندہ کہ من بکس خوابان جہاں
در پردہ عیاں با شمع بے پردہ نہاں

زد شعلہ بدل آتش پنهانی من
ز اندازہ گدشت محنت جانی من
معذورم اگر سخن پریشاں افتاد
معلوم شود مگر پریشانی من

۳۲۷

بنگر بچاں ستر الہی پنہاں
چوں آب حیات سیاہی پنہاں
پیدا آمد ز بحر مایہی انہو ۵
شد بحر زانہو پتی مایہی پنہاں

۳۲۹

ای در ہمہ نشان ذات تو پاک از ہمہ نشین
نہ در حق تو کیف توان گفت نہ این
از روی تعجب تسلیم غیر اند صفات
با ذات تو وز روی تحقیق ہمہ عین

۳۳۱

گر سقف پیر گرد و آئینہ پر حیں
ورنختہ فولاد شود روی زبیں
از روزی تو کم نشود داں متبیں
می آں کہ چنین است چنین است چنین

۳۲۸

چوں حق تباعل شتوں گشت عیاں
مشہود شد این عالم بر سود و زیاں
گر باز روند عالم و عالمیساں
باز تیرہ اجمال حق آیند نہاں

۳۳۰

دُنیا گذراں محنت نہی گذراں
فی بر پدراں ماندونی بر پیراں
تا بتوانی عسر بطاعت گذراں
بنگد کہ فلک چہ می کند باد گراں

۳۳۲

در دیشی کن و قصد در شاہ مکن
وز داہن فقر دست کوتاہ مکن
اندر دہن مار شود مال مجھے
در چاہ نشین طلب حباہ مکن

ای زلفِ مسلت بلاتے دل من
وہی سببت گرہ کشائے دل من
من دل نہ ہم بلے وراتے دل تو
تو دل نہ ہی اگر وراتے دل من

برگوشنِ دلم ز غیبِ آوازِ رساں
مُرخِ دل خستہ را پیروا ز رساں
یارِ ب کہ بدوستی مردانِ بہت
ایں گم شدہ مرا بہنِ بازِ رساں

اے خالقِ ذوا بجلالِ حقِ رحمن
سازندہ کار ہاتے بی سامان
خصمانِ مرا مطیعِ من می گرداں
بیرِ سماں را جیمِ من می گرداں

ای چشمِ من از دیدنِ رویت روشن
از دیدنِ رویت شدہ خرمِ دل من
رویت شدہ گلِ خرم و خنداں گشتہ
روشن بہنِ گشتہ ز رویتِ دل من

دورِ راہِ یگانگی نہ کفر است مہنِ دیں
یک گام ز خود بروں نہ و راہِ بہیں
اے جانِ جہاں تو راہِ اسلام گزین
با مارِ سیئین و با خود منشین

شد دیدہ بہشوقِ زنبورِ دل من
تا کردہ پُر از غصہ و زورِ دل من
زنہارِ دلم اگر نماںد روزے
از دیدہ طلب کنند خونِ دل من

از راحت دل غبار کثرت رقتن
 به زانکه هرزه دُر وحدت سُفتن
 مغرور سخن مشو که تو حید خدا
 واحد دیدن بود نه واحد گفتن

دارم المے زور و چندان چندان
 با گریه تو اں گفت نه خندان
 دُر و گهرم جلالت راج برفت
 و اں دُر و گهر چه بود و ندان و ندان

ای آنکه تراست غار از دیدن من
 مہر باشد بجائے جان در تن من
 آں دست نگار بسته خواهم که گہی
 با خون ہزار کشتہ در گردن من

یارب تظرے بر من سرگرداں کُن
 لطفی بہن دل شدہ حیران کُن
 با من مکن آنچہ من سزائے آنم
 آنچہ از کرم و لطف تو آید آں کُن

سہل ست مرا بر سیر خجربودن
 یا بہر مراد خویش بی سر بودن
 تو آمدہ کہ کافرے را بکشی
 غازی چو توئی خوشست کافر بودن

در راہ خدا حجاب شد یکسوزن
 روجملہ کار خویش را یکسوزن
 در ماندہ نفس خویش گشتی و مرا
 یکسو غم مال و دختر و یکسوزن

ای غم گذرے بجھتے بدناماں کُن
فکرِ من سرگشتہ بی ساماں کُن
زاں ساغر لبریز کہ پُری ز غمت
یک جرّہ بکارِ بی سرانجاماں کُن

ای شمع چو ابرگریہ وزاری کُن
وی آہ جگر سوز سیداری کُن
چوں بہرہ وصل اونداری ایدل
دندانِ جگر نہ و جگرخاری کُن

خواہی کہ کسی شوی زہستی کم کُن
ناخوردہ شرابِ وصل مستی کم کُن
باز لبِ بتاں از دستی کم کُن
بُتِ راجہ گنہ تو بُتِ پستی کم کُن

رفتم بہ طیب و گفتم از دردِ نہاں
گفتا کہ ز غیر دوست بر بندِ رباں
گفتم کہ غذا؟ گفت ہمیں خونِ جگر
گفتم ز چہ پرہیز گفت از ہر وہماں

آں دوست کہ مست عشقِ او شمعِ جاں
بر بادِ ہی و غمشِ خرمِ جاں
من در طلبش در بدر و کوئے بجوئے
او در دلِ دوست کردہ گردنِ جاں

اے عشق تو مایہِ جنونِ دلِ من
حُسنِ رُخ تو ریختہ خونِ دلِ من
من دانم و دل کہ در وصالِ چو نم
کس را چہ زب ز اندرونِ دلِ من

بگو ختم از عشق تو اے سیمین تن
باشد کہ ز غم باز رہم مکیں من
عشق آمد و از نیم رسم باز آورو
مانندہ خونیاں رسن در گردن من

مارا نہ ہو دے کہ کار آید ازو
جُستنا کہ دے ہزار آید ازو
چنداں گریم کہ کو چھا گل گردو
نے روید و نالہ لے زار آید ازو

سو داتے سربے سر سماں یکسو
بے مہر تی چرخ دور گرداں یکسو
اندیشہ خاطر پریشاں یکسو
ایسا ہمہ یکسو غم جاناں یکسو

عشق آں صفتی نیست کہ تبوں گفتن
وین در بسر الماس نشاید گفتن
سو داست کہ میز غم و اللہ کہ عشق
بکر آمد و بکر ہسم بخوابد رفتن

شہائے دراز اے دریغابے تو
دردے و فراق اے دریغابے تو
توختہ سنا ز اے دریغابے تو
من در تب و تاب اے دریغابے تو

ای دل چو فراق یار دیدی خوش شو
وی دیدہ موافقت کن جیوں شو
اے جاں تو عزیز تر نہ از یارم
بے یار سخا ہمت ز تن بیرون شو

اے آمدہ کارِ من بجاں از غمِ تو
تنگ آمدہ بر دلمِ جہاں از غمِ تو
ہاں اے دل و دیدہ تابِ سرِ برِ محم
خاکِ ہمہ دشتِ خاوراں از غمِ تو

ہاں یارِاں ہوئے ہا جو ائمرواں ہو
مردی کئی و نگاہِ ازی سیر کو
گر تیر جہاں رسد کہ بٹکا فد ہو
باید کہ ز یک دگر نگر دانی رو

عشق است کہ شیرِ زبوں آید ازو
از ہر چہ گماں بری فزوں آید ازو
کہ دشمنی کند کہ مہرِ فریاد
کہ دوستی کہ بوسے خوں آید ازو

وورم اگر از سعادتِ خدمتِ تو
پیوستہ دستِ آئینہ طلعتِ تو
از گری آفتابِ ہجرم چہ غمِ ست
دارم چو پناہ سایہ دولتِ تو

اے نالہ پرِ فاقہ از غمِ تو
وے گریہ طفلِ بیگناہ از غمِ تو
افغان و خروسِ صحرا از غمِ تو
آہ از غمِ تو ہزار آہ از غمِ تو

اے آئینہ بادادہ جلا صورتِ تو
یک آئینہ کس ندید بے صوتِ تو
نے نے کہ ز لطفِ در ہمہ آئینہ ما
خود آمدہ بدیدن صورتِ تو

من می شنوم که می سخنات تو
 هر جا که شکسته است آنجائے تو
 ما جمله شکستگان درگاه تو نیم
 در حال شکستگان چه فرمائے تو

اے پیرو جوان دهر شاد از غم تو
 فارغ دل بچکس مباد از غم تو
 سرگردانم چو گرد باد از غم تو
 سرگردانم چو گرد باد از غم تو

اے کعبه پرست چیست کین من و تو
 صاحب نظرند خورده بین من و تو
 گر بر بنجد کهنه دین من و تو
 داند نهایت یقین من و تو

در و دل من دواش میدانی تو
 سوز دل من سزاش میدانی تو
 من عرق گنه پرده عصیان و پیش
 پنهان چه کنم که فاش میدانی تو

اے سبزی سبزه بهاراں از تو
 وے سرخی روتے گلخاراں از تو
 آه دل و اشک بقیعراں از تو
 فساد که باد از تو و باراں از تو

اے شعله طور طور پر نور از تو
 وے مست بنیم جرعه منصو از تو
 هر شے جهاں جهاں نشو از تو
 من از تو مست از تو و محسوس از تو

از دیدہ سنگ خوں چکاند غم تو
 بیگانہ و آشنا نداند غم تو
 در دے خورم و غمت همی نوش کنم
 تا آنکہ یکبس دگر غاند غم تو

ابرازد ہفتان کہ ژالہ می روید ازو
 دشت از منجوں کہ لالہ می روید ازو
 حسد از صوفی و حور عین از زاہد
 از ماد لکے کہ مالہ می روید ازو

جان دل من فدائے خاکِ در تو
 گرفتارے بیدہ آیم بر تو
 وصلت گوید کہ تو نداری سرما
 بے سر بادا ہر آنکہ ندارد سرتو

اے در دل من اصلِ تمنا ہمہ تو
 مے در سر من مایہ سودا ہمہ تو
 ہر چند بروز گار دے من محرم
 امروز ہمہ توئی و من ترا ہمہ تو

اے شمع و لم قامت سنجیدہ تو
 وصل تو حیاتِ ایں ستمیدہ تو
 چوں آئینہ پر شد و لم از عکسِ رخت
 سویت نگرم و یک از دیدہ تو

زلفش بکشتی شبِ دراز آید ازو
 وز بگذاری ز چگل - باز آید ازو
 ورنہ چرخش زیک دگر باز کنی
 عالم عالم مشکِ فراز آید ازو

مکن یتیم آتش دل فروخته
برض من عشق چشم خود خفته
در راه وفا چونک آتش گردم
شاید که رسم صحبت خفته

ای چشم تو چشم چشم چشم همه
بی چشم تو نور نیست در چشم همه
چشم همه را نظر بسوئے تو بود
از چشم تو چشمهاست در چشم همه

بهران تو را چو گرم شد بنگامه
بر آتش من قطر نشان از خامه
من فتم و مرغ روح من پیش تو ماند
تا سپید کبوتر از تو آرد نامه

دارم منم چهره بر افروخته
با جور و جفا و ستم آموخته
او عاشق دیگر من عاشق او
پروانه صفت سوخته سوخته

در گفتن ذکر حق زباں از همه به
طاعت که بشب کنی نهان از همه به
خواهی که زپل صراط آساں گذری
ناں ده بجهانیاں که ناں از همه به

چشم که سیر شکب لاله گوی آورده
وز هر مرده قطره نایه خون آورده
نے نے بظار و ت دل خوشده ام
از روزن سینه سر بر و آ آورده

ایک سر کوئی دوست ایک سر راہ
 گر تو زوی روند گاہ را چہ گناہ
 بامہ چہ کنی کہو و نیلی و سیاہ
 دل صاف کن و قباہیں پوش و کلاہ

دنیا طلباں ز حرص مستند ہمہ
 موسیٰ کش و فرعون پرستند ہمہ
 ہر عہد کہ خدائے بستند ہمہ
 از دوستی حرص شکستند ہمہ

ماور ویشاں نشستہ در تنگ درو
 گہ قرص جئے خوریم گہ پشت برہ
 پیران کہن دانش و میران سرہ
 ہر کس کہ بمابد نکرد جاں نہرہ

اے روئے تو مہر عالم آرا تے ہمہ
 وصل تو شب روز تنہا تے ہمہ
 گریباں گراں پہ زمینی وائے بہن
 و رہا ہمہ کس ہچو منی وائے ہمہ

مکن ستم از خویش تنگ آمدہ
 دیوانہ با خود بہ جنگ آمدہ
 دو شینہ بجوئی دوست از شکم گشت
 نالیدن پائے دل بنگ آمدہ

ای نیک نکردہ و بدیہا کردہ
 و آنگاہ بہ لطف حق تولا کردہ
 بر عفو مکن تکبیر کہ ہرگز نبود
 ناکردہ چو کردہ کردہ چوں ناکردہ

جز وصل تو دل بهر چه بستم توبه
 بے یاد تو هر جا که نشستم توبه
 در حضرت تو توبه شکستم صد بار
 زین توبه که صد بار گستم توبه

معموره دل بعلم آراستہ
 معموره جان ز کینه پیراستہ
 از استی خود هر چه توان گستم توبه
 هر چیز که ز غیرت ناخواستہ

پاکی و منتهی و بے ہمتانی
 کس را بنو ملک بایں زیانی
 خلقان ہمہ خستہ اند خود آگاہی
 یارب تو در لطف بہا بخشانی

ای خالق ذوا بجلال ای بار خدای
 تا چند روم در بدر و جای بجای
 یا خانہ امید مراد و بر بند
 یا قہل مقام مراد و یکشانی

یا سرکشی عدو را سر کوبی
 یا خار و خنہ زمانہ را جبار و بی
 بگرفت دلم ازین خمیساں یارب
 حشری منشری قیامتی آشوبی

در کوئے خودم سکن و ماوادادی
 در بزم وصال خود مرا جادادی
 القہہ بصد کرشمہ و ناز مرا
 عاشق کردی و سر بھرا دادی

اے شاہ ولایت و عالم مددی
بر عجز و پریشانی عالم مددی
اے شیر خدا زود بفریادم رسد
جز حضرت تو پیش کہ نالم مدی

یا گردن روزگار را زنجیر
یا سر کشتی زمانہ را تہ بیہ
ایں زانوشاں بسی پریند لبند
نگی جوینی گری تفنگی تیر

نازار دلیر کہ تو جانش باشی
معمشوقہ پید او نہانش باشی
زاں می ترسم کہ از دل آزاری تو
دل خوں شود و تو در میانش باشی

اے شیر خدا امیر حیدر فتحی
وے قلعه کشتائے باہر خیر نعتی
در ہائے امید بر رخ بستہ شد
اے صاحب فقر و مقبرہ فتحی

اے آنکہ تو در دور و منداں دانی
درمان و علاج مستمداں دانی
حال دل احویش را چہ گویم با تو
ناگفتہ تو صد ہزار چنداں دانی

آنی کہ تو حال خستہ حالان دانی
احوال دل شکستہ بالان دانی
ور خوانمت از سینہ سوزاں شنوی
ور دم نزنم زباں لالاں دانی

گر دریننی چه بامنی پیش منی
گوشش منی چه بی منی دریننی
من با تو چنانم ای نگار منی
خود در غلطم که من تو ام یا تو منی

۲۰۱

یارب در خلق تبحیه گاهم نمکنی
محتاج گدا و بادشا، هم نمکنی
موی سیام سفید کردی بجرم
باموی سفید رو سیاه، هم نمکنی

۲۰۲

حقا که اگر چو مرغ پر داشته
روزنه ز توجده بار خبر داشته
این مقام اگر نبودی در پیش
کے دیدہ ز دیدار تو برداشته

۲۰۳

دردے داریم و سینہ بریانے
عشقه چه عشق عشق عالم سونے
عشقه داریم و دیدہ گریانے
دردے چه درد و درونی درمانے

۲۰۴

عالم بودار نہ ز عبرت عاری
نہری جاری بطور های طاری
وند رہمہ طور ہائے نہر جاری
سرسیت حقیقۃ استحقاق ساری

تحقیق معانی ز عبارات مجوی
بی رفع قیود و اعتبارات مجوی
خواہی یابی ز علت جہل شفا
قانون نجات از اشارات مجوی

هستی که ظهور می کند همه شتی
خواهی که بری به حال با همه پی
رو بر سر می حباب را پس که چنان
می وی بود اندرونی وی رسمی وی

گر شهره شوی بشهر شایسته
در خانه نشینی همگی و سوا سی
به زان نبود که بهیچ خست و ایاس
کس نشناشد ترا و کس بشناسی

دنیار دنی پرهوس را چه کنی
آلوده هر ناکس کس را چه کنی
آں یار طلب کن که تو را باشد پس
معتوقه صد هزار کس را چه کنی

خواهی چو خلیل کعبه بنیاد کنی
و آن را بنماز و طاعت آباد کنی
روزه دو هزار بنده آزاد کنی
به زان نبود که خاطرے شاد کنی

ای در خیم چو گان تو سر باشد گوی
بیروں نه ز فرمان تو دل بگیر موی
نظاره که بدست ماست از شستم
باطن که بدست تو هست از تو بشوی

غم جمله نصیب چرخ غم بایسته
یا با غم من صبر بهم بایسته
یا مایه غم چو عمر کم بایسته
یا عمر باندازه غم بایسته

اے خالق ذو الجلال ہر جانور نے
اے ذاتِ تو در صفاتِ اعیان ساری
وے رہو رہنمائے ہر پیچیدے
اوصافِ تو در صفاتِ مثالِ متواری
بستم کمر امید بردر گہ تو
وصفِ تو چو ذاتِ مطلق است نیست
بکشائے دے کہ من ندارم خبرے
در ضمنِ مظاہر از تقیتِ عاری

۴۱۲

۴۱۳

ای دل اگر آں عارضِ دجھبہ بینی
و صفائیِ خود بر غمِ حاسد تا کے
ذراتِ جہاں را ہمہ نیکو بینی
تیر وچ چنین متاعِ کاسد تا کے
در آئینہ کم نگہ کہ خود ہیں نشوئی
تو معسومی - خیالِ ہستی از تو
خود آئینہ شو تا ہمگی او بینی
فاسد باشد خیالِ فاسد تا کے

۴۱۴

۴۱۵

تا ترکِ عسلیق و عوایق نمکنی
ہستی کہ عیاں نیست دواں در شانی
یک سجدہ شاستہ لایق نمکنی
در شانِ دگر جلوہ کند ہر آنی
ہشتا کہ ز داملات و عزئی نہ ہی
این نکتہ بجز کلِ یومہ فی شان
تا ترکِ خود و جملہِ خلایق نمکنی
گر بایست از کلامِ حق برہانی

من کیستم از قید و عالم فری
عقدا منشی بلند همت مر
دیوانه خودی بیاباں گرد
لبریز محبتی سراپا درد

ای آنکه بملک حیش پائیده تویی
وزدا من شب صبح نمایند تویی
کار من جیپاره قوی بسته شده
بکشای خدایا که کشائیده تویی

ای از تو بیاغ هر گلی را رنگی
هر مرغی را از شوق تو آهنگی
با کوه زانده تو رمن گفتم
بر خاست صدای ناله از هر سنگی

پیوسته ترا دل بوده معذوری
غم هیچ نیاید ز موده معذوری
من بی تو هزار شب بخون خنجم
تو بی من شبی نبوده معذوری

از درد تو نیست چشم خالی زنی
هر جا که دلیست شد گرفتار غمی
بیماری تو باعث نابودن است
ای باعث عمر نابا شد المی

از بستی خویش تا پشیمان نشوی
سر حلقه عارفان مستان نشوی
تا در نطنب حق نگر دی کاو
در ندیب عاشقان مسلمان نشوی

۲۲۲
 گرشا کزن طرہ لیلی باشی
 گرشا کزنوں ہمہ سودا باشی
 گرشا کزنہ جمال یوسف کردی
 گرشا کزن فرین زلیخا باشی

۲۲۳
 در کوئے تومی دہند جانی بجوی
 جانے بجوے چہ کار وانی بجوی
 از وصل تو یک جو بسجھاں می ازو
 زین جنس کہ ماتیم ہسانی بجوی

۲۲۴
 ای دیدہ مرا عاشق یارے کردی
 حیران رخ لالہ عذارے کردی
 کارے کردی کہ بیچ نتوان گفتن
 اللہ اللہ چہ خوب کارے کردی

۲۲۵
 ای دل بردوست تحفہ جز جان نہی
 در دے چو دہند نام در ماں نہری
 بے درد ز درد دوست نالا گشتی
 خاموش کہ عرض در دندان نہری

۲۲۸
 عشقم دادی ز اہل دردم کردی
 از دانش عقل و ہوش فردم کردی
 سجادہ نشین باوقارے بودم
 میخوارہ و رند و کوچہ گردم کردی

۲۲۷
 تا نگذری از جمع ہفت روزے نرسی
 تا نگذری از خویش ہفت روزے نرسی
 تا در رہ دوست بی سہ پاشوی
 بے درد بہانی و ہفت روزے نرسی

ای چرخ بسی لیل نہار آوردی
گہ فصل خزان گہ بہار آوردی
مردان جہاں را ہمہ بردی بزمیں
نامردان را برعسے کار آوردی

ای آنکہ بخت ز سدا و را کے
کوین بہ پیش رحمت خاشاکے
از روئے کرم اگر بخشی مارا
بخشیدہ از لطف تو مشتہ خاکے

بنی پاو سر آن دشت خون آشامی
مردند ز حسرت و غم ناکامی
محنت زدگان وادی شوق ترا
ہجران کشت و اجل کشت ندیمی

دستے نہ کہ از نخل تو ہم نیم شمرے
چشمے نہ کہ بر خویش بگریم قدرے
پائے نہ کہ در کوئے تو یابم گدے
روئے نہ کہ بر خاک بمالم سحرے

ای بر سر ہر کس از خیال تو بے
بے یاد تو بر نیاید از دل نفسے
مفروش مرا بخش آزاد کن
من خواجہ کی دارم و تو بند بے

اول ہمہ جام آشنائی دادی
آخر بہستم ز بہر جدائی دادی
چوں کُشتہ شدم بگفتی ای کُشتہ کیست
داد از تو کہ داد بیوفائی دادی

۲۳۵

ای کاش مرا بخت آلا نیدی
آتش بر دندی و بجشانی
در چشم عزیز من نمک مانیدی
وز دوست جدا شدن نفرمانیدی

ای دل ز شراب جمل مستی تا که
وی نیست شوند لاف بستی تا که
گر غرقه سحر غفلت و آرزو
تر دامنی و هوا پرستی تا که

۲۳۷

ای در غم چو گمان تو دل بچوں گوی
بیرون ز زفرمان تو دل بچوں گوی
ظاہر کہ بدست بستیم تمام
باطن کہ بدست تست آزاوشوی

گر صید عدم شوی ز خود رسته شوی
ور در صفت خویش روی بسته شوی
می دانی کہ وجود تو حجاب رسته
با خود منشی که بہر مان خسته شوی

۲۳۹

ای دل تا مصیبت افزا گردی
ای خون شدہ در دیا گردی
انداختیم در بدر و کوہ بکوی
رسوا کردی مرا تو رسوا کردی

تا بتوانی بخش بجاں بار دلی
می کوش که تا شود ترا یار دلی
آزار دلی مجوی کہ ناگاہ کنی
کار و دو جہاں در سہر آزار دلی

۲۴۰

دنیا را به بهشت منزل گاہ ہے در مدرسہ گرچہ دانش اندوز شوی
 ایں ہر دو بنزد اہل معنی کا ہے وز گرمی بحث مجلس افروز شوی
 گر عاشق صادق ز ہر دو بگذر در مکتب عشق با ہمہ دانائی
 تا دوست ترا بخود نماید را ہے سرشتہ چو طفلان نو آموز شوی

گفتم کہ کراتی تو بدیں زیبائی
 گفتا خود ما کہ من خودم یکتائی
 ہم عشقم وہم عاشق وہم معشوقم
 ہم آئینہ ہم جمال ہم بینائی

م م م

صحت نامہ برابریات مطابق ترجمہ کتاب ہذا

رباعی نمبر سابقہ رباعی نمبر موجودہ

رباعی نمبر سابقہ رباعی نمبر موجودہ

۲۰۲ - ۲۰۳ نئی رباعی

۱۹۶ ۲۰۲

۲۰۷ ۲۱۵

۲۱۶ نئی رباعی

۲۰۸ ۲۱۷

۲۱۹ ۲۲۸

۲۲۹ - ۲۳۰ نئی رباعیات

۲۳۰ ۲۳۱

۲۳۹ ۲۴۰

۲۴۱ نئی رباعی

۲۵۰ ۲۴۲

۲۸۵ ۲۹۷

۲۹۸ نئی رباعی

۲۸۶ ۲۹۹

۲۹۱ ۳۰۳

۳۰۵ نئی رباعی

۲۹۲ ۳۰۶

۳۲۸ ۳۲۲

۳۲۳ نئی رباعی

اس دفعہ نئی رباعی ہے جس کا
خارج ترجمہ نہیں ہوا ہے
نئی رباعی کبھی گئی

۲

۱۶

۱۷

۴۰

۴۱

نئی رباعی

۱۰۶

۱۰۷

۱۲۳

نئی رباعی

۱۲۵

۱۲۶

۱۷۷

نئی رباعی

۱۸۰

۱۸۱

۱۸۳

نئی رباعی

۱۸۷

۱۹۲

نئی رباعی

۱۹۳

۱۹۴

نئی رباعی

۱۹۵

۱۹۶

۲۰۱

نوٹ :- جو نمبر اوپر درج نہیں ہوئے وہ سابقہ
رباعیات کے نمبروں کے مطابق ہیں

مثنوی زہر عشق مرزا شوق لکھنوی

کی مشہور و معروف مثنوی ۴۰

اردوئے معلیٰ ہر دو حصہ مضمیمہ مکمل

مجموعہ درقعات اردو غالب ۴۰

حکیم نبالا فارسی ڈرامہ مشمولہ امتحان نثر ۴۰

شکوہ ہند مولانا حالی کی مشہور معروف نظم ۴۰

چپ کی داد مولانا حالی کی مشہور معروف نظم ۴۰

مسدس حالی ۴۰

معاوج حضرت امجدیہ کی کلام ۴۰

خلاصہ شعراجم حصہ اول ۴۰

خلاصہ شعراجم حصہ دوم ۴۰

خلاصہ شعراجم حصہ سوم ۴۰

خلاصہ شعراجم حصہ چہارم ۴۰

خلاصہ شعراجم حصہ پنجم ۴۰

دیوان حالی ۴۰

مقدمہ دیوان حالی غیر

طلوع اسلام وہ نظم جو ڈاکٹر صاحب

نے انجمن کے اڑتیسویں جلسے میں پیش کیا

پیام مشرق در جواب اشعار المانوی

گوشتے بزبان فارسی مجلہ اردو اکبر اقبال ۴۰

المامون ۴۰

قصائد ذوق ۴۰

شعراجم حصہ اول از مولانا شبلی رحیم تھے

حصہ دوم ۴۰

حصہ سوم ۴۰

حصہ چہارم ۴۰

حصہ پنجم ۴۰

دیوان میر درد مشمولہ امتحان نثر ۴۰

تہذیب الاخلاق خلاصہ اخلاق خدای ۴۰

الفاروق از مولانا شبلی نعمانی ۴۰